

שיעור הגר"א עוזר שליט"א ראש ישיבת אתרי

המתקיים בבית הכנסת "מאור ישראל", בראנד 18, הר נוף

בענין:

**המזבח
והקבש**

- תצו -

נמסר בש"ק משפטים ה'תשע"ז

בש"ק פ' תצוה יחל השיעור אי"ה בשעה 4:10 בשבת אחה"צ ויהיה בענין:

מצות זכור

מנחה: 3:45

השיעור לעילוי ר' משה נתן בן ר' יוסף שאול הלוי פריי זצ"ל

ברכת מזל טוב לבבית שלוחה בזה למו"ר הגאון המופלא כארי ישאג, מרביץ תורה
לעדרים ר' **אריאב עוזר** שליט"א ראש ישיבת אתרי
ונוות ביתו תליט"א לרגל הולדת הנכדים. יה"ר שירווי רב נחת מכל יוצאי חלציהם.

בברכת חורף בריא
המארגנים

לקבלת השיעורים באימייל יש לכתוב בקשה ל"תמותי עיצוב גרפי": timnal@zahav.net.il

כבש המזבח

והנצי"ב (בפירושו על המכלתא סו"פ יתרו) כתב לפרש שמ'פני המזבח' לא שמענו אלא שיש למזבח פנים אבל לא ידענו מהותן וצורתן והרי יתכן שיעשה לו פנים בלא כבש, ורק מקרא ד'לא תעלה' ידענו ש'פנים' אלו הם כבש חלק. אך כנראה לא ניחא ליה להגרי"ז בתירוץ זה כי פשט דברי רש"י בזבחים מורה שעיקר דין הכבש למדנו מ'פני המזבח'.

והרי"ן הגרי"ז שאמנם מקרא זה ד'לא תעלה במעלת על מזבחי' שמענו עיקר דין עשיית הכבש שהוא כמזבח, כי נראה שאין נכלל באיסור זה אלא עלייה במעלות במקום המזבח כדכתיב 'על מזבחי', ואם עלה למזבח במעלות בצד אחר - לא עבר בלאו זה, שאין זה בכלל מזבח אלא סמוך אליו, והרי לא פסע 'על מזבחי' ולא נגלית ערוותו 'עליו', ואם כן הרי מכך שאסר רחמנא לעלות במעלות ש"מ שהכבש גופיה דין ושם 'מזבח' עליו ומכלל גופו של מזבח הוא*. והן הן דברי המכלתא 'מכאן אמרו עשה כבש למזבח', וכמו שפרש"י שזו היא ילפותא על עיקר דין הכבש, שלולא שהכבש נידון כמזבח לא היתה העלייה שם בכלל האיסור.

קודם שנבוא לדון בחלק דבריו הנוגע לענינו, יש לבאר ולהעיר בעיקר דבריו מכמה פנים; -

בזה שכתב שיש לכבש דין מזבח, עיקר כוונתו להא דאמרינן במנחות (נז): דלאו דהקטרת שאור ודבש איכא נמי בהקטרה על הכבש. וכן לדין דהמזבח מקדש את הפסולים שאם עלו לא ירדו, דנתרבה כבש כמזבח (זבחים פו-פז). ועוד מבואר ברמב"ם (בית הבחירה א, יז) עפ"י המשנה במסכת מדות (ג, ד), שאיסור ופסול אבני גזית במזבח, אמורים גם בכבש.

ובזה שכתב הגרי"ז שהכבש בכלל 'מזבחי' דקרא - כן נמצא בדברי הרלב"ג (בסו"פ יתרו, בשורש השלישי) 'שכבש המזבח דינו בזה דין המזבח כי הוא חלק מהמזבח ולזה קראה אותו התורה מזבחי'.

ואולם חידוש הגרי"ז שאין עובר בלאו זה אלא כשעלה במעלות על הכבש ולא בצד אחר, זה אינו מוכח מדברי הרלב"ג, ואדרבה, בפירושו רבנו מיוחס (שם) משמע שעובר בעלייה בסולם אף ללא כבש. [אכן אין מכאן פירכא, כי אמנם נראה שדברי הגרי"ז תלויים בפלוגתא דקמאי, וכדלהלן].

א צ"ב הלא אפשר לפרש שמעמיד סולם בקיר המזבח ועולה עליו והרי זה 'על מזבחי' הגם שאינו מלמעלה, וכדכתיב בדם הפסח 'על שתי המזוזות', וכן 'על תנוך', וכן זריקת הדם בכל מקום 'על המזבח' היינו בצדו. וא"כ מה ראה מכאן שהכבש כמזבח. גם דברי המכלתא 'מכאן אמרו עשה כבש למזבח' אין מפורש בהם שהכבש כמזבח עצמו, והרי עיקר חסר מן הספר.

ב נראה דהגרי"ז דקדק ושנה ושילש לכתוב שאם עושה מעלות בצד אחר אינו עובר, אבל אם עושה סולם במקום הכבש ואינו עושה כבש, הרי זהו ה'כבש' שנידון כמזבח ועובר, מאחר והוא 'פני המזבח'. וא"כ אפשר שרבנו מיוחס מיידי באופן זה. וראה לסברא זו, שאל"כ כיצד יתכן לעבור כשעושה סולם או מדורות בלא כבש הלא הכבש מעכב בכשרות המזבח נמצא שלא עלה במעלות על מזבח כשר. ועל כרחך דהסולם הוא הוא ה'כבש', דשפיר קרינן ביה 'פני המזבח'. וא"ת, סו"פ כשעשה מעלות ייפסל משום 'הכל בכתב'. אכן לפי המבואר בהמשך א"ש דברי הגרי"ז לשיטתו שדין 'הכל בכתב' אינו מעכב בהכשר העבודה אלא בתבנית הבית, והכבש אינו מצורת הבית, כדלהלן בפנים.

א יש לשאול מה טעם לא הוזכר הכבש בכלל עשיית המשכן וכליו. ורש"י (בפרשת תרומה כזה, כתב על פי המכלתא שעשיית הכבש שמענו בפרשת 'מזבח אדמה תעשה לי' (בסוף סדר יתרו) דכתיב לא תעלה במעלות - לא תעשה לו מעלות בכבש שלו אלא כבש חלק; למדנו שהיה לו כבש. ומ"מ צריך טעם שלא הוזכר הכבש עם המזבח ושאר כלים, לא בציווי ולא בהקמה.

במו כן יש לדקדק מדוע לא הוזכר כיסוי הכבש ונשיאתו במסעות ישראל, עם כל הכלים המפורטים בפרשת במדבר.

ובספר פנים יפות (ויקרא ד"ה ונתנו), צדד שבמשכן לא היה כבש. ובפרט לדעת התנאים שהמזבח במשכן היה נמוך, שלש אמות קומתו כפשטיה דקרא, שלכאורה אין צורך בכבש. אך כברייתא דמ"ט מדות (מובאת בילק"ש סוף פקודי) המובאת ברש"י (תרומה שם) מבואר שהיה שם כבש אף לפי דעה זו. וכן מבואר ברש"י בזבחים (קח: וכתוס' (שם סג. ובמנחות נז סע"ב). וא"כ הדרא קושיא לדוכתה. וכן בקרן אורה (זבחים סג.) התפלא שלא מצינו בתורה דבר מענין הכבש וממה היה עשוי. [זהדבר נפלא עד יגלו כלי המשכן].

ב לבאר כללות הענין, יש להביא תחילה דברי הגרי"ז (בריש הל' בית הבחירה) שעמד על דברי רש"י הנ"ל שב'לא תעלה במעלות' שמענו שבונים כבש. והקשה, הלא אזהרה זו נאמרה על מעשה העלייה במעלות, כמבואר ברמב"ם (בית הבחירה א, יז) שהעולה במדרגות למזבח לוקה, ומה שייכות אזהרה זו לכך שעושים כבש למזבח שהוא דין האמור בגופו של המזבח ובתבניתו. ואמנם דברי רש"י לכאורה מפורשים במכלתא (בסדר יתרו) 'ולא תעלה במעלות - מכאן אמרו עשה כבש למזבח', אך דברי המכלתא יכולים היו להתפרש באופן אחר; לא שלמדים מכאן עיקר עשיית הכבש, כי זאת שמענו ממקום אחר, כדאמרינן בגמרא (זבחים סב) קרן וכבש ויסוד וריבוע מעכבים, שכל מקום שנאמר 'המזבח' לעכב. ופרש"י שם דכבש כתיב (בפרשת צו) 'אל פני המזבח' - הרי שעיקר דין הכבש נלמד מ'פני המזבח' כלומר פתח ומבוא המזבח, אלא מהכתוב 'לא תעלה במעלות' שמענו שאותו הכבש שידענוהו ממקום אחר, צריך לעשותו חלק ולא מדורג. אבל ברש"י מבואר שכל עיקר עשיית הכבש נלמד מהך קרא, וזה אינו מובן.

ולומר שרש"י חולק על הרמב"ם וסובר שאזהרת 'ולא תעלה במעלות על מזבחי' ענינה הוראת תבנית המזבח ולא אזהרת מעשה, וכפי שנראה גם כן מפשטות דברי רש"י סו"פ יתרו - כתב הגרי"ז שזה אינו [ואמנם כן פירש הרא"ם בכוונת רש"י בסו"פ יתרו, ונתכוין הגרי"ז להוציא מסברתו], שהרי דברי הרמב"ם הנ"ל מפורשים להדיא במכלתא, שאמרו 'אין לי אלא עליה, ירידה מנין וכו'. וכן אמרו שם לר' ישמעאל בפירושו הלאו, שלא יפסיע פסיעה גסה - הרי מפורש שענין הלאו הזה הוא מעשה האדם ולא תבנית המזבח. ואם כן, מהו זה שכתב רש"י לשמוע את עיקר עשיית הכבש מהכתוב הזה.

שהאיסור הוא שום כבוד המזבח ולא דוקא בשעת העבודה, שכן אמרו שם: והלא דברים קל וחומר ומה אבנים הללו שאין בהם דעת להקפיד על בזיון אמרה תורה הואיל ויש בהם צורך לא תנהג בהם מנהג בזיון, חבירך שהוא בדמות יוצרך ומקפיד על בזיונו על אחת כמה וכמה. הרי משמע שהוא משום כבוד המזבח.

ובן נראה לשמוע מדברי הגמרא בנוזר (מה.), שאין לפרש 'פתח אהל מועד' האמור בגילוח הנוזר כמשמעו הפשוט, בפתח ההיכל, שהרי אמרה תורה לא תעלה במעלות על מזבחי, קל וחומר לדרך בזיון. והרי בגילוח הנוזר ליכא עבודה כלל ומאי שייטא לאיסור עלייה במעלות בעבודה - אלא משמע שמשום כבוד המקום הוא ולא משום כבוד העבודה.

ובן משמעות דברי הרמב"ם (בית הבחירה א, יז): 'והעולה במעלות על המזבח לוקה. וכן הנותץ אבן אחת מן המזבח.. לוקה'. הרי משמע שהענין הוא שום בזיון המזבח, שהוא ענין אחד עם הנותץ אבן דרך השחתה, ולא משום כבוד העבודה. ונראה שהרמב"ם הולך לשיטתו בכך שסתם הדברים (שם ובספר מצוות לא-תעשה פ) שהלאו נוהג בכל, ככהנים ובוזרים בזכרים ובנקבות, וכדעת ספר החינוך.

ואם באנו ליישב כל המקומות הללו בשיטה אחת, שמא יש לחלק בין מעלות ממש שבוה אסר הכתוב אף שלא בשעת עבודה, מצד גילוי ערוה על המזבח, ובין דין פסיעה גסה שנדרש מהכתובים, שזה לא נאסר אלא בשעת עבודה, אלא שצריך לבסס חילוק זה שלא נמצא לו מקור. וצ"ע.

עב"פ דברי הגרי"ז שייכים לפי ההנחה שאף שלא בשעת עבודה אמור איסור זה, וכפי שנתבאר בדעת הרמב"ם והחינוך.

ג נהדר לדידן. מה שכתב הגרי"ז [בבאור דברי רש"י והמכלתא] שהכבש 'תורת מזבח עליו' ו'מכלל גופו של מזבח' 'ודין ושם מזבח עליו' - נראה שגדר הדברים תלוי במחלוקת הראשונים; -

התוס' במנחות (נז: ד"ה אין) נקטו שאם נתן הדם על הכבש לא כיפר, ולא הוי כנותן על המזבח שלא במקומו דנקטינן (בזבחים נו) דכיפר. הרי שלשיטתם אין הכבש נידון כמזבח עצמו לכל דבר, ואינו בכלל 'ואני נתתיו לכם על המזבח לכפר' - כיון שהגיע דם למזבח כיפר. ורק לענין ההלכות המסוימות שנתרבה בהן כבש כמזבח, איסור שאור ודבש, וקידוש פסולים, דיינינן ליה כמוהו.

ובן העירו האחרונים לשמוע מכמה סוגיות שהקטרה על הכבש אינה כשרה; בגמרא זבחים (פו) שאלו כיצד מתקיים הדין דכבש מקדש את הפסולים והרי אינו יכול להעלותם מהכבש למזבח דהו"ל ירוד משום האויר שביניהם. ואם כשר להקטיר על הכבש הלא משכח"ל כגון שמקטיר על הכבש עצמו (עפ"י עולת שלמה שם והגרי"ז במנחות נז). וכן העירו מהסוגיא דאברי עולה שנתערבו בחטאת שאין להם תקנה - והלא יכול להקטירם על הכבש למ"ד (במנחות נז); שאין לאו ד'כל שממנו לאשים' בכבש (כן הוכיח השפ"א בזבחים עז). וכן צדד החזו"א (זבחים יט, כג) שלא מצינו שנחלקו בגמרא אלא בהקטרה על הסובב, אבל לא על הכבש.

ונראה שסברת הגרי"ז שהאיסור תלוי בשם 'מזבח' דוקא, זה נכון בהנחה שעיקר הלאו הזה הוא משום כבוד המזבח, אבל אם ננקוט שעיקר האיסור הוא משום כבוד העבודה - כנראה בדעת כמה מהראשונים - מסתבר שאין חילוק אם שם 'מזבח' על אותו המקום אם לאו, דסוף סוף כל שעובד בעבודת המזבח ועולה במעלות, פוגם הוא בכבוד העבודה.²

ונראה שמחלוקת הראשונים היא בנידון זה, ושמא אף נחלקו בזה הדעות בדרו"ל; דהנה בספר החינוך (מא) כתב שהאיסור נוהג בזכרים ובנקבות. וכתב במנחת חינוך דמשמע שאין זה דוקא בשעת עבודה, דהא נשים אינן בנות עבודה במקדש³. ואילו בתוס' ישנים ביומא (כב. ד"ה בזמן) הקשו כיצד בראשונה היו הכהנים רצין ועלים בכבש וכל הקודם את חברו וזה לתרום הדשן, והלא אסור לכהנים בעבודתם לפסוע פסיעה גסה דכתיב 'לא תעלה במעלות על מזבחי'. ותירצו שם בתירוץ אחד, שמא כיון שלא היו עדיין עסוקים בעבודה יכולים לרוץ⁴. [ועוד תירצו שמא היו רצים עקב בצד גודל. והסמ"ג (לאוין רצא) כתב ש'עקב בצד גודל' לאו דוקא אלא העיקר שלא ירחיב הפסיעות, וכתב לשמוע כן מהא דרצין ועולין בכבש]. הרי שנקטו שהאיסור אינו משום כבוד המזבח גרידא אלא משום כבוד העבודה.

ואמנם כן משמע לכאורה מדברי הירושלמי (ריש ברכות) המובא בתו"ש שם [והרי תואם הדבר עם שיטתם שצדדו שאין איסור שלא בשעת עבודה], שלמדו - לפי דעה אחת - דין השוואת הרגלים בתפילה מהכהנים שמהלכים עקב בצד גודל בעבודתם. והרי אם ענינה של אזהרה זו הוא כבוד המקום והמזבח ולא דוקא בשעת עבודה, מה ענין זה לתפילה - אלא משמע שמשום כבוד העבודה הוא, ושפיר מדמינן תפילה לעבודת המזבח שצריכה להעשות ברגלים צמודות. וכן משמע מתרגום יונתן וירושלמי (בסוף יתרו) 'ואתון כהניא דקיימין למשמשא קדמי לא תסקון במסוקיין על מדבחי אלהן בגישריא'.

מאיך במכלתא (המובאת ברש"י סו"פ יתרו ובספר החנוך שם) נראה

ג אם כי אין הדבר מוכרח, כי אף אי נימא משום כבוד העבודה, דוקא בעבודת מזבח אסור, ואם הכבש לא היה נידון כמזבח, וכן במעלות בצד אחר, הוי כמוליך בעורה דשרי.

ד ואף שכשרות לשחוט, נראה שאם אין איסור זה אלא בשעת עבודה, הרי זה רק בעבודת מזבח ולא בעבודת שאין טעונות מזבח, דהא מוחזק למזבח אין איסור עלייה במעלות. והוצאת הדשן, לפי מה שאמרו בירושלמי (יומא) ש'ר' אליעזר (שם כג) כשרה בור, לכאורה ה"ה באשה. אך אין נראה להעמיד דברי החינוך באופן זה דהא קיי"ל כחכמים שכתבו ב"מ פסול להוצאה וכ"ש זה.

ואם ננקוט שאשה כשרה בעבודת במה (ע' בתוספתא קרבנות פ"ג וירושלמי מגילה א,יא), וגם נאמר שאיסור עלייה במעלות קיים אף בבמה, הגם שאין צריך לו כבש (וכן משמע קצת מדברי ראב"ע סוף יתרו. וכן מתבאר מתוך דברי הרמב"ם בסהמ"צ (עשה כ) דפשיטה דקרא ד'מזבח אדמה' מיירי במזבח שבבמות), שפיר יש לקיים לאו זה בנשים בבמה.

ה לפמש"כ בספר חדושים ובאורים שם, שהיו רצים לאחר קידוש ידים ורגלים עם מחתות בידיהם והמגיע ראשון תרים, קשה וכי גרע זה שעולה לתרום מדרך ירידה שנטאר בפסיעה גסה כדאמרינן במכלתא.

ו לכא"י"ל כיון שהעומד בתפילה שכיהנה נגדו והריהו עומד לפני ה', שפיר ילפינן לה מהילוך הכהנים על המזבח, דמקומו קדוש.

[בתורא"ש יומא כב. נראה לכא"י דלאו דוקא על המזבח אלא כל הילוך הכהנים בעורה היה עקב בצד גודל, שהרי הביא מפסחים (סה). ככהנים המולכים את הדם בפסח שהיו ממהרים בריצה, ופירש שהלכו עקב בצד גודל. וצ"ע הלא היו מעלות בעורה. וע"כ לחלק בין עלייה במעלות לפסיעה גסה שהיא לזולל טפי בצורת העבודה, וגם אפשר באופן אחר. ומ"ט קשה דלהדיא אמרו במכלתא 'עליו אי אתה פוסע פסיעה יתירה רק גודל בצד עקב ועקב בצד גודל, אבל אתה פוסע פסיעה יתירה בהיכל ובקדשי הקדשים'. ושמא למד כן הרא"ש מהירושלמי שהשוו תפילה לכהנים, וטובר שכן היא צורת כל עבודה ול"ד במזבח.

ונראה שבעבודה הנעשית בעמידה היו הכהנים עומדים ברגלים צמודות, וכדמשמע בטור (צה) שהביא הירושלמי כמלאכים וככהנים ומשמע דלא פליגי אהדידי לדינא אלא לכו"ע ברגלים ישות, אלא שאי אפשר ללכת ברגל ישורה לכן הלכו הכהנים עקב בצד גודל, באופן הקרוב לעמידה ברגלים צמודות (וכמו שפירש בחדושי הגהות שם). ולפ"ז אין נראה מש"כ בערוך השלחן (צה,ג), שאדם שאינו יכול להצמיד רגליו יעמוד עקב בצד גודל, דאין טעם לעשות כן שלא בשעת הליכה, אלא יכוין רגליו כמה שיוכל, וכמוש"כ באג"מ (או"ח ח"ה לח), מטעם אחר. ובפרט לדברי הסמ"ג (לאוין רצא) שהעיקר שלא לפסק הרגלים הרבה].

שלפי דבריו שבסימן הקודם לא קשה - כנראה סמך על המעיין, וכפי דרכו בכ"מ).

י"ז להקשות על המבואר בדברי הגרי"ז שהכבש כגופו של מזבח, הלא אמרו (בזבחים נג): שלכך לא היה יסוד למזבח בקרן דרומית מזרחית, לפי שלא היה שטח זה בחלקו של טורף והרי ילפינן מקראי שבנימין זכה להיות מקום המזבח בחלקו, והואיל והיתה רצועה משבט יהודה נכנסת לצד מזרח ולצד דרום המזבח, לכך באותו מקום לא היה יסוד. וקשה, אם הכבש כמזבח לכל דבר, נמצא שלא היה בחלקו של טורף שהרי בדרום היה בחלקו של יהודה.¹

עוד יש לעמוד על לשון הרמב"ם המוקשה (בית הבחירה ב,יז): 'ארבע קרנות של מזבח ויסודו ורבעו מעכבין. וכל מזבח שאין לו קרן יסוד וכבש וריבוע הרי הוא פסול שארבעתן מעכבין, אבל מדת ארכו ומדת רחבו ומדת קומתו אינן מעכבין וכו'. הנה פתח בשלשה דברים המעכבים וסיים בארבעה. ומדוע כפל הדברים וגם פיצלם לשתי חלוקות, קבוצה אחת של קרן יסוד וריבוע, וקבוצה נוספת של קרן יסוד וריבוע וכבש, מה גם שבברייתא (בזבחים סב) שנו כולן בחדא מחתא.

ד יש להקדים את דברי הרמב"ם (בסה"מ עשה כ. וכן מבואר בריש הלכות בית הבחירה), שבכלל מצות 'ועשו לי מקדש' עשיית המנורה והשלחן והמזבח וזולתם, שכולם מחלקי המקדש הם והכל ייקרא 'מקדש'. וביאר הגר"ח (עמ"ס זבחים, בענין בגדי כהונה) עפ"י מחלוקת התנאים בירושלמי (בשקלים פ"ד) האם השלחן והמנורה והמזבחות והפרוכת מעכבים את הקרבנות, אם לאו. והטעם שמעכבים - פירש הגר"ח - כי עשיית הכלים וכינונם במקדש, מלבד מה שנצרכים הם לקיום עבודתם, הם גם מהוים חלק ממצות בנין הבית, שעל כן לא מנה הרמב"ם את עשייתם מצוות נפרדות כנ"ל [שלא כלבישת בגדי כהונה שמנאה למצוה לעצמה] כי כך היא צורת הבנין וצביונו. ואפילו לחכמים שאין הכלים מעכבים את הקרבנות, מ"מ הם חלק מצורת הבנין לקיום מצות 'ועשו לי מקדש'. וכן מוכח מדברי המאירי (בשקלים) שפירש מה שלחכמים אינם מעכבים, היינו משום דס"ל שמקריבים אעפ"י שאין קרבן. הרי מבואר שאפילו לחכמים, כאשר אין מנורה או שלחן - הרי זה כ'אין בית', כי כן תבניתו וצביונו, עם הכלים המונחים בו.

והוסיף הגר"ח שאף מיקום הכלים המסויים, גם הוא מצורת הבנין, שאעפ"י שכשר להדליק המנורה ולערוך השלחן בכל הבית - זהו רק מצד הכשר העבודה הפרטית, אבל מצד תבנית הבית בכללותו צריך שיהיו במקומם דוקא. וכן מוכח

¹ יא לכאורה יש לומר דהך דינא דחלקו של טורף אינו אמור אלא לענין אכילת המזבח דכתיב ביה 'בנימין זאב יטרף, בבקר יאכל עד ולערב יחלק שלל', וא"כ לעולם הכבש כמזבח לכל מיילי ומ"מ הקטרה אינה כשרה עליו (וכמו שהוכיחו האחרונים מסוגיות הגמרא. וכן נראה מדלר"א (במנחות נו:)) המעלה דבר שממנו לאשים על הכבש פטור. וההיא דינא דסדרו האברים על הכבש י"ל דסגי בזה שהכבש מקדש את הפסולין דלא ייחשב כירידה מהמזבח] והיינו משום הך דינא גופא דלא נתכשר להקטרה ולמתן דמים אלא בחלקו של טורף. ולהראשונים דהנהיגו זריקה על הכבש י"ל דהיינו משום הדין המסויים דקלטיה מזבח ולא משום שהוא מקום דמים מצד עצמו וכנ"ל בהגהה. וכן יש ללמוד מדעת לוי (בזבחים נז). שהיה יסוד בנוי גם בחלקו של יהודה ומ"מ לא היה שם מקום מתן דמים. הרי שאין הקפידו על עצם הבנין רק על מקום האכילה (וי"ל שאפילו רב לא פליג אלא משום דלא נצרך שם יסוד כיון שלא היה מקום דמים]. ולפי"ז נראה שלשאר דברים מודה לוי שאף על מקום זה יש לו תורת 'מזבח', לענין איסור פסיעה גסה וקידוש והקטרת פסולים וכו'.

ואולם בהגהה המובאת בתוס' בזבחים (כו: - וגם היא מבעלי התוס') נקטו שאף הכבש בכלל זריקה על המזבח שלא במקומו, כמו נתן את הניתנים למעלה למטה וכד'. וכן מדברי הרמב"ם הנ"ל גבי אבני גזית שפסולות לכבש כשם שפסולות למזבח, משמע שמשוה כבש למזבח גם לענין הלכות שלא מצינו בהן ריבוי מיוחד". וכן מורה פשט דברי המפרש בתמיד (כח. ד"ה ואין אדם ובע"ב ד"ה צבר וד"ה סודרן) שהכבש כמזבח 'לכל דבר', שלכך יש כלפיו איסור כניסה האמור במקום ש'בין האולם ולמזבח'.

ואם כן, דברי הגרי"ז מוסברים טפי בשיטת הראשונים שהכבש דינו כמזבח לשאר הדינים, ולא רק לאותם דינים המפורשים בגמרא שנלמדו מדרשת המקראות, אלא אף מתן דמים על הכבש כשרה [כזריקה שלא במקומו] וכן הקטרת כשרים כשרה על הכבש. אם כי אפשר לקיים דבריו אף להתוס' במנחות (ודוק' בלשון הגרי"ז).

י"ז לציין כאן לדברי המקדש-דוד (בסו"ס" ד) שפירש הא דתנן (בתמיד לא): שהיו מניחים אברי התמיד מחצי הכבש ולמטה והיו הולכים ללשכת הגזית לקרות את שמע. ומה טעם הניחו מחציו ולמטה דוקא. ופירש לפי מה שנקט שם דהא דאין לינה מועלת בראשו של מזבח, אינו משום הדין דהמזבח מקדש את הפסולים אלא משום שכבר חל שם 'הקרבה' בעליית האברים לראשו של מזבח [וכן דעת הגר"ח², ודלא כהגרי"ז]. והרי הטעם שהיו מניחים האברים, פירשו הראשונים (בתמיד), כדי להתפלל קודם ההקרבה שיקובל קרבנם לריח נחוח, ואם כן בדוקא הקפידו שלא להניח האברים בחצי הכבש העליון, כי מקום זה כבר נחשב כ'ראשו של מזבח' - כן הוכיח המקד"ד עפ"י התוס' ביומא (מה:): שהיו סודרים את האברים בעליונו של כבש - והרי התחילה ההקרבה והם הלא רצו להתפלל עובר להקרבה שתעלה לרצון.

ובזה מיושבת קושית המקד"ד עצמו (בסימן ה) שהוכיח מסוף עירובין שהולכת אברים על הכבש בכלל 'הולכה' היא, והקשה עפ"י סתירת הסוגיות. אך לפי דבריו הנ"ל יש לחלק בין חציו העליון של כבש לחציו התחתון ונתישבה הקושיא (ולא העיר

² ומקורו במשנה במדות ג,ד אלא שברמב"ם מבואר שאף בדיעבד פסולות, שאף הכבש בכלל קרא ד'אבנים שלמות תבנה את מזבח ה'. ובמשל"מ (בסוף ה"א) עמד על כך שלפני הדין שיהא המזבח מחובר באדמה ולא יבנה על גבי פסין ומחילות, לא הוכיח הרמב"ם כבש, כמו שהוכיח לענין אבני גזית. ובפשוטו נראה לפי שאין דרכו של הרמב"ם להביא אלא הדינים המפורשים בתלמוד. אך לפי האמור בפנים הלך שהכבש דינו כמזבח בהיותו נטפל אליו, אולי י"ל דדוקא לענין גזית אמרה המשנה דכבש כמזבח, דכתיב 'את מזבח' ודרשינן בעלמא מ'את' לרבות הטפל [וכדדרשינן בזבחים פו. מ'את המזבח' שהכבש מקדש פסולין]. משא"כ בקרא ד'מזבח אדמה' אין הכבש בכלל. כן כתב המש"ח (תבא כו,ו).

³ וכן נראה מפשט דבריו בהלכות פסולי המוקדשין (ב,י) שדם הניתן על הכבש כיפר כזריקה שלא במקומו [אלא אם כן נדחוק (כפי ששמעתי מהגרש"כ שליט"א) מדכתב הרמב"ם 'על הכבש שלא מערב שבת ויעלה לראשו של מזבח כדי שלא תיפסל בלינה - כי אז ייחשב שהוקרבה בערב שבת ואין זו הקרבה בזמנה (מהגרש"כ)].

⁴ וכן אמר הגאון הרוגאצובר. ובוה נתנו טעם מדוע מנחת החביתין דכהן גדול של שבת לא יכינוה ואין זו הקרבה בזמנה (מהגרש"כ).

⁵ ויש להוכיח מזה שהכבש הוא מקום הקטרה, שאל"כ הו"ל כהורידים על הרצפה. וכדי שלא יסתור לסוגיות הנ"ל דמשמע שאין כשר להקטרה, שוא י"ל דתליא בפלוגתא האם כשר להקטיר על הסובב. ונראה שאף להתוס' בזבחים שהכבש כמזבח לענין מתן דמים, י"ל שדין מיוחד הוא במתן דמים דקלטיה מזבח (ע' בגמרא כז), אבל מודו לענין הקטרה שאין כשרה על הכבש (עפ"י הגר"ח כ"ץ שליט"א).

ובן מוכח מעשרה שלחנות ועשר מנורות שעשה שלמה בבית, הגם שהדליקו וערכו רק באחד, ולחד מאן דאמר (במנחות טז) אין כשר להדליק ולערוך אלא בזה שעשה משה. ואם כן למה היו משמשים השאר - ודאי הצבתם היתה לצורת הבית בלבד. הרי ששני ענינים נפרדים יש במנורה ובשלחן; צורת הבית ועבודת הכלי.

והנה מצינו דעה אחת בילקוט שמעוני (מלכים קפה. מובא בחק נתן בשם מדרש 'תדשא' ובמש"ח תצוה, ופירש כן דעת ר' אלעזר בן שמוע במנחות שם. וע' קר"א) שהיו מדליקים את כל עשר המנורות שעשה שלמה, וכן מסדרים הלחם על כל השלחנות. והרי מצד מצות ההדלקה ומצות עריכת הלחם ודאי די באחד בלבד - אלא מוכח שמלבד המצוה הפרטית של הכלי נאמר דין מסוים בצורת הבית, ולפי דעה זו אף ההדלקה והעריכה בכל המנורות והשלחנות, חלק מצורת הבית היא, ועל כן היו מדליקים ומסדרים בכלם בשביל צורת הבית ולא לשם קיום מצות הדלקת הנרות וסידור הלחם.

ואמנם כן מבואר מפשוטו של מקרא, שאף הדלקת המנורה ועריכת הלחם, מצביון הבית הנה, ואין די בהצבת הכלי כשהוא ריק ודומם, שעל כן מנה הכתוב בכלל החומרים המובאים לעשיית המקדש את השמן למאור והבשמים לקטורת, וכבר עמדו בעלי התוס' (פר' תרומה) מה ענינם לכאן והלאה הקרבנות והמנחות לא באו מתרומה זו - ופירשו כי כן דרך המלכים להיות הקטורת מקוטרת בבתיהם בכל עת והנרות דולקות בטרם באים לדור בבית. הרי שהדלקת הנר והקטרת קטורת, מלבד שהן מצוות לעצמן, יש בה קיום דין של עשיית המקדש. [ומה שלא הוזכר שהביאו חטים ללחם - י"ל מפני שהיו מצויות בידיהם ואין צריך להזכיר זאת²].

תרע שהוא כן, שהרי בכל חמשת הפרשיות העוסקות במשכן וכליו, מוזכרות עריכת הלחם והעלאת הנרות עם עשיית הכלים עצמם - מפני שזהו חלק מצביון המשכן, היות הנר דלוק והשלחן ערוך.

וי"ב בזה דקדוק הכתוב בסדר ההקמה, דהנה כתב הגר"ז עפ"י הגר"ח (בסו"פ אמור) שלכך העמדת המנורה באה לאחר השלחן, כי בכל מקום נזכר שמקום המנורה הוא נוכח השלחן - שכן צורת הבית וצביונו להיות הנר מול השלחן³, ועל כן כל עוד לא ניתן השלחן אין עדין 'מקום' להצבת המנורה. [מאותו הטעם פירש הגר"ח, הצבת מזבח העולה קודמת בכתוב לכיור וכנו, הגם שסדר ההקמה בכל המשכן והכלים הוא מהפנים אל החוץ, והלא הכיור נתון לפנים מן המזבח - אלא מפני שמקומו הוא 'בין אהל מועד ובין המזבח' על כן צריך להציב המזבח תחילה]. ויש לשאול לפי זה מהנאמר בפרשת פקודי שלאחר נתינת השלחן במקומו ערכו עליו ערך לחם ורק לאחר מכן נאמר ששמו את המנורה נוכח השלחן והעלו נרותיה [וכפי שמבואר בילקוט

מדברי רבנו משולם ותלמיד הר' שמואל ב"ר שניאור (בפירושו על הירושלמי שקלים), שלר"מ גם מיקום הכלים מעכב את הקרבנות. והיינו משום שאם אינם במקומם המסויים, אין הבית בצביונו הראוי וכמו שאין בית דמי.

וי"ש להראות זאת בפרטי ההלכות שבכל כלי וכלי (כפי שהארכנו בזה יותר בשיעור פרשת תרומה תשס"ז); הנה תנן במנחות (כה). שבעה קני מנורה מעכבין זה את זה, שבעה נרותיה מעכבין זה את זה. ותמהו התוס' מדוע לא חשיב במשנה גביעים פרחים וכפתורים המעכבים זה את זה כדאמרין בגמרא. וכתבו: ושם שום דליתנהו בשאר מיני מתכות. ותירוץ צריך באור, הלא מ"מ מצוה לעשותה של זהב, ואם כן היה לו לתנא להשמיענו שבאופן זה הם מעכבים.

וי"ש להקדים דברי הגר"ז שהקשה מדוע הוצרכו בגמרא לדרוש עיכוב בשבעת הקנים מדכתיב בהם לשון 'הויה', והלא כל צורת הבית וכליו נאמרה לנביא כדכתיב 'הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל' ואם כן אי אפשר לעשות המנורה בשינוי ממה שהראתה למשה. [הקושיא מבוססת על יסודו של הגר"ח (בית הבחירה א) שדין זה מעכב]. ופירש שאמנם 'הכל בכתב' מעכב בקיום 'ועשו לי מקדש' לפי שאין צורת הבית שלמה אלא כפי תבניתו המסויימת, אבל קיום הכשר העבודה הפרטית יתכן אף כשאין תבנית הבית בשלמותה [עכ"פ לחכמים דר"מ] - לכך צריך לכתוב 'היו', ללמד ששבעת הקנים מעכבים בהכשר מצות ההדלקה.

ואם כן נראה שהואיל והמנורה כשרה גם בשאר מיני מתכות, וכשעושה משאר המינים אין צריך כפתורים ופרחים ולא לעשותה מקשה (כדדרשינן בגמרא שם), א"כ גם כשעושה של זהב ולא עשה בה כפתורים ופרחים, מסתבר שקיים מצות הדלקה [וכמו שצדד בספר הר המוריה על הרמב"ם, דלא כלקוטי הלכות], והיינו שום שכשעושה מנורה משאר מיני מתכות, אם כי חיסר בצורת הבית שהרי לא עשאה ככתוב, אבל מצות הדלקה כלשעצמה מקיים אף בזה, וא"כ אף מנורה של זהב לא גרעה לענין זה משאר מיני מתכות. ועל כן לא שנינו זאת במשנה, כי המשנה עוסקת בדברים המעכבים את המצוה מצד הכשר קיומה, משא"כ כפתורים ופרחים אינם לעיכוב אלא בתבנית הבית על כליו. וזה באור עומק דברי התוס' שהואיל וכשרה בשאר מיני מתכות בלא גביעים כפתורים ופרחים א"כ גם כשעושה של זהב למה תגרע משאר מיני מתכת - דמצות הדלקה קיים בזה².

ובן הדין בשלחן; אם כי מצוה לעשות ציפוי מזהב, כשר הוא בדיעבד בשאר מיני מתכות [שנלמד ממנורה. מנחת חינוך] - כי מצד תבנית הבית צריך שיהא כזהב, אלא שלהכשר עבודתו סגי בכל מיני מתכת.

יב וכן יש להוכיח שמנורת זהב כשרה אף ללא גביעים וכפתורים, ממה דאיתא ב"ד (קמא) שאסור לעשות כתבנית המנורה אף בלא גביעיה. ומשמע גם בשל זהב (כמו שנקט הבכור-שור). והרי נראה דעת הפוסקים שכל שהיא פסולה בדיעבד אין בה איסור עשייה כתבניתה (ע' רעק"א שם ואג"מ יו"ד ח"ג לג עפ"י הש"ך - ודלא כהבכור-שור). וא"כ מוכח שכשרה (עפ"י שיעור תרומה תשס"ז). ושמה יש לדחות הראיה: שאמנם אין בזה איסור עשייה אלא מדרבנן. ועוד י"ל כיון שכשר בשאר מיני מתכות ללא גביעים ופרחים, הרי שצריך 'תבניתה' אינו תלוי בהם. וע"ע [ויש לדייק שכשרה אף בלא גביעים, מדנקטו במנחות הלשון 'תשעה גביעים מעכבין זה את זה, תשעה כפתורים מעכבין זה את זה' - ולא אמרו מעכבים את המנורה].

יג או כלן לדרך זו: הואיל ובמדבר לא היו עמהם חטים וברך נס נודמנו לידם, לא הווכה תרומה ונדבת הלב בהן (עפ"י מדרש...).

יד ע' בפירושו רשב"ם. (שמות כה, לו) שהפתילות פונות לצד השלחן שלפני המנורה, וזהו 'ההיר אל עבר פניה', אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות.

ע"תה נשוב אל הכבש. הנה יש לשאול על הא דדרשינן בזבחים (סב.) ויאמר דויד זה הוא בית ה' האלקים וזה מזבח לעולה לישאל - כי בית, מה בית ששים אמה אף מזבח ששים אמה. ופרש"י שיש רשות להוסיף על מדות המזבח עד ששים אמה אלא שלא הוצרכו לששים אמה. והרי אם הכבש כמזבח נמצא שמקום המזבח עם הכבש הוא ס"ב אמה. ומבואר שאין הכבש בכלל המדות שנאמרו בגבולות המזבח^{טז}. ומה טעם יש בדבר.

ונראה שאמנם הכבש נצרך להכשרו של מזבח כפי ששינונו בברייתא, אבל הכבש מצד עצמו אינו מכלל צורת הבית לענין קיום 'ועשו לי מקדש'. ועל כן לא קשה הקושיא שבפתח דברינו, כי לכך אין הכבש מוזכר בעשיית המשכן מפני שאינו מתבנית המשכן. ומה שהוא נצרך למזבח ונידון כמוהו להלכותיו השונות, זה רק מצד תפלותו אליו, אבל מצד עצמו אינו חלק מתבנית הבית כמו המזבח עצמו.

ובכך יתישבו דברי הרמב"ם כמין חומר; בתחילה פתח הרמב"ם בקרנות ויסוד וריבוע שהם מעכבים, והשמיט כבש - כי עד עתה קאי על צורת הבית, ורק אלו השלשה מעכבים בצורתו [וכנ"ל במזבח שנפגם שנחסר בצורת הבית]. ואח"כ הוסיף 'כל מזבח שאין לו קרן יסוד וכבש וריבוע הרי הוא פסול' - כלומר אין לו הכשר הקרבה, כי הכבש אינו מצורת הבנין אלא שמעכב בכשרות המזבח בלבד [וממילא כיון שהמזבח פסול הרי שהבית חסר מזבח ולא נתקיימה מצוותו^{יז}], אבל הכבש מצד עצמו אינו מתבנית הבית כי אין עשייתו מפורשת במעשה המשכן]. ותואמים הדברים עם המשך דבריו באותה הלכה: 'אבל מדת ארכו ומדת רחבו ומדת קומתו אינן מעכבין' - כלומר בהכשר ההקרה דמיירי ביה עתה [וכנ"ל שהמדות מעכבות בצורת הבית אבל לא בהכשר הקרבה].

נמצא אם כן שדין הכבש מהופך ממדות המזבח: הכבש אינו מצורת הבית אבל נצרך להכשר ההקרה, ואילו המדות מעכבות בצורת הבית אבל אינם מעכבות בהכשר המזבח. ואילו קרן יסוד וריבוע מעכבים מצד שני הדינים. וזה פשר כפילות הרמב"ם בשלשה אלו, כי בראשית ההלכה מיירי בצורת הבית ובסיפא מיירי בפסול הקרבה והם שני דינים.

ומזבן לפי"ז בדרך פשוטה מדוע אין הכבש צריך להיות בחלקו של טורף אעפ"י שבכלל 'מזבחי' הוא לכל הלכותיו - כי זהו רק מצד היותו טפל למזבח. ושונה מהיסוד דקיי"ל שצריך

^{טז} אמנם השפ"א שם כתב (ונסתייע מלשון התוס' - דלא כפרש"י) שששים אמה כולל הכבש, ולא החשיבו היסוד והסוכב אלא מקום הקרנות והמערכה [ואל תתמה על כך, שהרי גם מדת ששים של הבית אינה כוללת עובי הכתלים כמבואר במשנת מדות. ואף ששים של מזבח המונה ליתוכו ולא ל'כתליו' כלומר עובי היסוד והסוכב].
ונראה לכאן שכן פרש הרמב"ם שהרי כתב שאין להוסיף ולא לגרוע על מדות המזבח השנויות. וכבר תמחה המפרשים מהמבואר בסוגיא שניתן להוסיף עד ששים (ע"ד דור ובה תודה) אך לפירוש השפ"א קושיא מעיקרא ליתא, כי אכן מדות המזבח שהיו בפועל היינו הך 'ששים' דאמרינן. וגם קושיית התוס' (בד"ה אף) אינה קשה לפי"ז.

^{יז} על כרחך לומר כן, שהרי פשט לשון הרמב"ם בריש הל' בית הבחירה שמפרט והולך מצות עשיית המקדש, והכילה (בה"ה) הכבש בעשיית הבית. ועוד משמע בהט"ו שהבונה אבן פגומה בין במזבח בין בכבש עובר ב'עשה' ופירש המשל"מ דעשה זה נכלל ב'ועשו לי מקדש' [שעל כן לא מנה הרמב"ם מצות 'אבנים שלמות תבנה' כמצוה לעצמה] - וע"כ לומר שאף כי הכבש מצד עצמו אינו מצורת הבנין אבל מאחר שמעכב את כשרות ההקרה במזבח הרי סוף סוף המזבח פסול וממילא ליתא לקיום מצות ועשו לי מקדש.

אמנם נראה לפי הנ"ל שאם עשה כבש כל דהו, שלא כפי מידותיו המפורטות - המזבח כשר להקרה וגם לא חסר בעצם תבנית הבית, אלא שלפי הגר"ח מעכב בדין הבית בבית עולמים משום 'הכל בכתב', אולם במשכן שלא נאמרה עשייתו בפירוש, ולא נאמר כיצד לעשותו - כשר בכל אופן שנעשה.

מלכים??], ולכאורה היה ראוי שהעריכה וההדלקה תיעשנה לאחר הצבת שני הכלים - אלא מוכח שהלחם והנרות הם כמו השלמת עשיית הכלי עצמו, הלכך אין המנורה 'נכח השלחן' אלא כשהשלחן ערוך בלחם שאז נשלמה צורתו^{יח}.

ה) וכן אתה אומר לענין מזבח העולה; הנה הקשו המפרשים סתירת דברי הרמב"ם (בפ"ב מהל' בית הבחירה) לענין מידות המזבח: המזבח מקומו מכון ביותר ואין משנין אותו ממקומו לעולם.. מדות המזבח מכוונות הרבה.. ואין להוסיף על מדתו ולא לגרוע ממנו. ושלשה נביאים עלו עמהם מן הגולה, אחד העיד להן על מקום המזבח ואחד העיד להן על מדותיו. ואילו בסוף הפרק כתב: מדת ארכו ומדת רחבו ומדת קומתו אינן מעכבין, והוא שלא יפחות מאמה על אמה.

ובן יש לשאול מדוע צריכים ריבוי מקרא שהקרן והיסוד והריבוע מעכבים במזבח (בזבחים סב.), תיפול"ל משום 'הכל בכתב' וכדברי הגר"ח דהוי לעכובא [וכקושיית הגרי"ז הנ"ל לענין עיכוב בקני המנורה].

ופירשו הגרא"ל מאלין (ח"ב כז) והגרי"ד סוליביצ'יק (בלקוטים שבסוף חדושי הגרי"ז עמ"ס סוטה, לב) שמדות המזבח אמנם נאמרו לנביא ככתוב 'הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל' דקאי גם על מדות המזבח כמבואר בחולין (פג:), והיינו משום שהמזבח הוא חלק ממכלול צורת הבית, ובנייתו כלולה במצות 'ועשו לי מקדש' כנ"ל, וכלפי דין זה המדות מכוונות ביותר, שאין תקיימת מצות בנין בית הבחירה כאשר המזבח אינו כמדתו שניתנה לנביא. ומ"מ לענין הכשר הקרבה אף אם עשה שלא כמדתו כשר. [ומה שכתב הגר"ח בספרו דדינא ד'הכל בכתב' מעכב במקדש, היינו לענין בנין הבית, אבל מעשה ההקרה כשר אף כשלא התקיים הבנין ככל צורתו]. ע"ש באריכות בדבריהם המאירים. ומובן בזה מדוע צריך קרא לעכב בקרן וכבש וריבוע - דהיינו עיכוב בהכשר ההקרה.

ובזה יש ליישב סוגית הגמרא בזבחים (נט.) דפריך על רב שאמר מזבח שנפגם כל הקדשים שנשחטו שם פסולין והאמר רב גידל אמר רב מזבח שנעקר מקטירין קטורת במקומו. ומשני מודה רב בדמים שצריך מזבח, ורק לענין קטורת מקטירין בלא מזבח. והקשה הקרן-אורה, מה עלה על דעת המקשה והלא תנן במדות ובחולין שהפגימה פוסלת במזבח. [ויש מקום לתרץ שלפי הסלקא-דעתין הטעם שפסול הוא משום חציצה לרצפה כיון שאין כאן מזבח כשר. ואף על פי שלכאורה מבואר בסוגית הגמרא שם שאין לפסול מטעם חציצה, יש להאריך ולישב הדברים. ואכ"מ]. אך לפי הנ"ל יש לישב, שזה שהפגימה פוסלת היינו משום שחסר בצורת הבנין וכאילו לא בנה מזבח ולא השלים תבנית הבית בשלמותו כנ"ל, אבל יש לומר [לפי הסלקא-דעתין] שהכשר הקרבה מיהא איכא, על כן אין להקשות מהמשנה ד'נפגם' על דין נעקר המזבח שמקטירין קטורת במקומו.

^{טו} ואולם ברמב"ן (פקודי מ"ז) מבואר שערכו הלחם והדליקו נרות רק לאחר שהוקם כל המשכן ונמשח הוא וכל כליו.

מקום הכבש לא נאמרה כלל 'בחירה' הלכך אין הקפדה שיהא בחלקו של טורף, שהרי דין 'חלקו של טורף' אמור כלפי בחירת המקום ככתוב בהאי קרא ד'אשר יבחר ה' באחד שבטיך'.

ומיושבת היטב הקושיא דלעיל מדוע אין מקום הכבש נכלל במדת ששים אמה שנתקבלה על המזבח, שהרי דין זה אשכחו ודרשו מהאי קרא גופיה של בחירת מקום המזבח האמור בדוד, 'זה הוא בית ה' האלקים וזה מזבח לעלה לישראל', שנאמרה בחירת מקום בבית ובחירת מקום במזבח, וכשם שזה של ששים אמה כך גם זה, אבל לענין קדושה לא הוקשו כלל להדדי, וא"כ הכבש שלא נאמרה בו בחירת מקום כאמור ולא נתקדש אלא בהיותו טפל אל המזבח, אינו בכלל מדה זו.

ומזבן מדוע אין הכבש מפורט במשא בני לוי - שהואיל ואינו מצורת הבנין כשאר הכלים, אין בו דין נשיאה בלויים, ואף ישראל כשרים לשאתו.¹

ובספר טעמא דקרא להגרמ"ק שליט"א (במהדורות האחרונות) צדד שהואיל ולא נזכר הכבש כלל ולא נאמר ממה הוא עשוי ואופן עשייתו, שמא אין בו דין עשיה כבשאר הכלים, אלא בכל מקום שבאו היו מקימים כבש מהאדמה וכד' ולא נשאוהו עמהם כלל. ומובן היטב לפי האמור, שאין הכבש מצורת הבנין כלל. אך גם בלא חידוש זה² אתי שפיר כאמור, מפני שאמנם הוא נצרך להכשרו של המזבח אבל אינו מעצם תבנית המשכן אשר הראה את משה בהר.

עיקרי דברים

א מדברי כמה ראשונים נראה שהכבש כמזבח לכל הלכותיו; לענין מתן דמים והקטרה ועוד (עפ"י רמב"ם, הגהת התוס' בזבחים. וכן יש להסתייע מפירושו הרלב"ג). ואילו בתוס' במנחות מבואר שהכבש אינו נידון כמזבח אלא לענין הלכות מסוימות שנתרבו מן הכתוב. (ג ב)

ב נראה שאף אם נוקטים שדין הכבש כמזבח לכל דבר, זהו רק מצד טפלותו אל המזבח, אבל מצד עצמו אין הכבש חלק מתבנית הבית כמו המזבח ושאר הכלים [כפי שאמר הגר"ח]. ובוהו חלוק הכבש מיסוד המזבח קרנותיו וריבועו, שבהעדרם חסר בכללות צורת הבית. (ו ה)

והו הטעם לכך שהכבש לא נזכר במעשה המשכן וכליו, וגם לא בסדר המסעות שבמדבר - כי אינו מתבנית המשכן אלא

להיות כולו בחלק בנימין, שהרי כמבואר לעיל בדברי הרמב"ם, היסוד מצד עצמו הוא מעצם הבנין, משא"כ הכבש שאינו אלא כמסתפח אל המזבח³.

אך יש להוסיף בזה עומק נוסף. הנה כבר הארכנו⁴ עפ"י דברי הגרי"ז (במכתב שבסוף ספרו) שבבית עולמים, מלבד דין 'קדושה' שיש בו, נאמר בו דין 'בחירה' על המקום על ידי דוד וגד החוזה, שנבחר המקום להיות בית עולמים ומנוחה עדי עד. ומצד זה נובע איסור במה, ככתוב בפרשת ראה בהקשר איסור הבמות, 'כי אם אל המקום אשר יבחר ה' א מכל שבטיכם לשום את שמו שם, לשכנו תדרשו ובאת שמה'. ויישב בוהו סתירת סוגיות הגמרא אם שלמה קידש העזרה או דוד, שעצם בחירת המקום נעשתה ע"י דוד ורק קידוש הרצפה בפועל נעשה על ידי שלמה.

ובזה דקדקנו היטב לשונות הרמב"ם, שבריש הל' בית הבחירה כתב 'מצות עשה לעשות בית לה' שנאמר ועשו לי מקדש'. ואילו בריש הלכות מלכים כתב 'שלש מצוות נצטוו ישראל בשעת כניסתם לארץ.. ולבנות בית הבחירה שנאמר לשכנו תדרשו ובאת שמה'. הרי שהביא שני מקראות שונים (וכבר עמד על כך הלח"מ), ועוד קשה טובא בדבריו הלא מצות 'ועשו לי מקדש' נאמרה במדבר, ומהו זה שכתב בהלכות מלכים שלש מצוות נצטוו כניסתם לארץ. אך לדברי הגרי"ז הכל מובן, שבמדבר לא היתה בחירת מקום כלל אלא מצות בניית בית מקודש לה', ואילו בבואם לארץ נצטוו על מקום נבחר ככתוב בפרשת ראה. והוא הפסוק שהביא הרמב"ם בהלכות מלכים 'כי אם אל המקום אשר יבחר... לשכנו תדרשו ובאת שמה'. ושפיר כתב הרמב"ם שם 'כניסתם לארץ' דוקא. ומדויקים היטב לשונות הרמב"ם שלגבי מצות 'ועשו לי מקדש' הזכיר רק שמצוה לבנות בית ואילו בהלכות מלכים שפירש המצוה שנצטוו בכניסתם לארץ, כתב 'לבנות בית הבחירה'.

והוסיף הגרי"ז שם, שכשם שנאמר בחירה על מקום הבית, כך נאמרה 'בחירה' על מקום המזבח ביחוד, ככתוב במקרא האמור בדוד (דה"א כב): 'זה הוא בית ה' האלקים וזה מזבח לעלה לישראל'. והן הן דברי הרמב"ם (רפ"ב מהלכות בית הבחירה) המזבח [החיצון] מקומו מכוון ביותר ואין משנין אותו לעולם שנאמר זה מזבח לעולה לישראל. וע' ברש"י בפרשת ראה על הכתוב 'כי אם במקום אשר יבחר ה' באחד שבטיך שם תעלה עלתך' (יב,יד), באחד שבטיך - בחלקו של בנימן, שמקום גורן ארונה היבوسی שקנה דוד, בחלקו של בנימין היה. והרי דין 'חלקו של טורף' נאמר רק על המזבח ולא על שאר המקדש, הרי שהבחירה האמורה כאן היינו בחירת מקום המזבח. ע"כ מדברי הגרי"ז.

ואם כן הרי מובן שזה אמור רק על המזבח עצמו שהוא חלק מתבנית הבית ובו נאמרה 'בחירה' על המקום, אבל על

¹ צ"ע הלא גם המחנות והמלקחים וכו' אינם מצורת הבנין וכתובים במשאות, ולמה לא נמנה עמהם הכבש. ושנא מפני היותו טפל למזבח כאמור, הרי הוא בכלל 'כל כלי המזבח' האמור עם המחנות והיעים [שהרי אם היו נושאים אותו ממקום למקום מסתבר שעשאוהו מיטלטל וחשיב 'כלי'].
² וכן יש להעיר אודות האבן שהיתה לפני המנורה ובה שלש מעלות (תמיד ל). שלא הוזכרה בעשיה ובמשא, ושנא היא בכלל 'זאת כל כליה'. > לבדוק בתו"ש <

³ ובקר"א (זבחים סג). תמה על סברא זו 'אטו בכל עת חנייתן עשו כבש מחדש, וגם ממה עשו, כי מאבנים לא נמצא רמז בכל כל המשכן'.

⁴ יח וללוי (בזבחים נד). שהיה יסוד בכל הריבוע אלא שלא היה מקום מתן דמים, י"ל דהוי ככבש שלדעת התוס' בזבחים והרמב"ם אם נתן שם כיפר, כזריקה שלא במקומו.
⁵ [התוס' בזבחים נד. העירו לרב שאמר שלא היה שם יסוד, מלשון הגמרא 'דעוזה יוצאה מחלקו של יהודה ונכנסת לחלקו של בנימין ובה מזבח בנוי - משמע שהיה מה בנין. ויש מקום ליישב קצת שהכוונה לכבש שאף הוא בכלל 'מזבח' כנ"ל].

המזבח. (ו)

ד) לדברי הגרי"ז, אזהרת 'לא תעלה במעלות על מזבחי' אמורה רק במקום המזבח והכבש, לא כשעולה במעלות מצד אחר. ומדברי רבנו מיוחס אין נראה כחידוש זה.

ה) **נחלקו** הראשונים האם איסור עלייה במעלות על המזבח אמורה רק בשעת עבודה (תו"י) או בכל עת (עפ"י החינוך והרמב"ם). יסוד מחלוקתם: האם האיסור הוא משום כבוד המזבח או כבוד העבודה. ונראה לכאורה שנחלקו בזה הדעות רו"ל בירושלמי ובמכלתא ותרגום יונתן. (ב)

ו) **יש** להשוות הדעות ולחלק בין פסיעה גסה האסורה בשעת עבודה דוקא, לעלייה במעלות האסורה על המזבח תמיד. וצ"ע. (ב)

טפל הוא למזבח [וחלוק משמן למאור ובשמים לקטורת, שאף הם מתבנית הבנין עצמו כמבואר במקום אחר]. ואין בו דין כיסוי ונשיאה על ידי הלויים, ויש מי שצדד שלא היו נושאים אותו אלא בונים אותו מחדש בכל מקום ומקום (ד-ו א)

ז) הדין המחייב שהמזבח יעמוד בנחלת בנימין, אינו אמור כלפי הכבש.

ח) **הסבר** הדבר: מאחר והכבש אינו כמזבח אלא מצד טפלותו אליו ולא מצד דינו העצמי, אין הקפדה על מקומו. ועוד, הואיל ודין היות המזבח ב'חלקו של טורף' שייך ל'בחירת' מקום המזבח ולא ל'קדושתו' [כדברי הגרי"ז], לא נאמרה 'בחירה' אלא במקום המזבח עצמו שהוא חלק מתבנית הבית, ולא על מקום הכבש.

ט) **ומתבאר** בזה מדוע הכבש אינו נכלל במדות שהוגבל בהן

